

EMIN
ESCU
POEM
cu
POEM
POSTUMELE

La o nouă lectură

Sumar

Notă / 9

Comentarii critice

- De ce să mori tu? / 13
- Copii eram noi amândoi... / 15
  - Aveam o muză / 18
- Când crivățul cu iarna / 21
  - Demonism / 23
  - Miradoniz / 26
  - Odin și poetul / 29
  - Memento mori / 35
- Povestea magului călător în stele / 62
  - Dacă treci râul Selenei... / 71
  - Dumnezeu și om / 74
  - Privesc orașul – furnicar / 78
  - Mitologice / 81
  - Ah, mierea buzei tale / 84
- De vorbiți mă fac că n-aud / 86
  - Pustnicul / 88
- Cum negustorii din Constantinopol / 90
  - Preot și filosof / 92
  - O, adevăr sublime... / 94
- Ea-și urma cărarea-n codru / 96
  - Cărțile / 98
  - Antropomorfism / 100
- În fereastra despre mare / 109
  - Dormi! / 111
  - Coborârea apelor / 113
  - Maria Tudor / 115
- E împărțită omenirea... / 116
  - Sonet satiric / 118

- Ai noștri tineri... / 120
În liră-mi geme și suspin-un cânt / 122
Femeia?... Măr de ceartă / 124
Când te-am văzut, Verena... / 126
Pentru păzirea auzului / 129
Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci / 131
Zadarnic șterge vremea / 134
Cu penetul ca sideful / 136
Icoană și privaz / 138
Cu gândiri și cu imagini / 141
Vis / 143
Eu nu cred nici în Iehova / 145
Mureșanu / 147
Codru și salon / 157
Diamantul Nordului / 164
Sătul de lucru... / 168
Albumul / 169
Oricare cap îngust / 171
Părea c-așteaptă / 173
Atât de dulce... / 174
Alei mică, alei dragă / 176
Umbra lui Istrate Dabija voievod / 177
Fiind băiet, păduri cutreieram / 181
Colinde, colinde! / 184
Învierea / 186
Rugăciune / 188
Răsai asupra mea / 190
Ta twam asi / 191
Viața / 195
Între pasări / 199
După ce atâta vreme / 200
Noi amândoi avem același dascăl / 201
Stau în cerdacul tău... / 203
Ce suflet trist... / 204
Dintre sute de catarge / 205
Sarmis / 207
Gemenii / 211
Apari să dai lumină / 215
Renunțare / 217
Mușat și ursitorile / 219
Scurtă postfață / 223

- De ce să mori tu? / 229
- Copii eram noi amândoi... / 230
- Aveam o muză / 233
- Când crivățul cu iarna / 235
- Demonism / 238
- Miradoniz / 243
- Odin și poetul / 246
- Memento mori / 252
- Povestea magului călător în stele / 289
- Dacă treci râul Selenei... / 313
- Dumnezeu și om / 315
- Privesc orașul-furnicar / 317
- Mitologice / 319
- Ah, mierea buzei tale / 322
- De vorbiți mă fac că n-aud / 324
- Pustnicul / 325
- Cum negustorii din Constantinopol / 327
- Preot și filosof / 328
- O, adevăr sublim... / 330
- Ea-și urma cărarea-n codru / 332
- Cărțile / 333
- Antropomorfism / 334
- În fereastra despre mare / 343
- Dormi! / 344
- Coborârea apelor / 345
- Maria Tudor / 346
- E împărțită omenirea / 347
- Sonet satiric / 349
- Ai noștri tineri... / 350
- În liră-mi geme și suspin-un cânt / 351
- Femeia?... Măr de ceartă / 352
- Când te-am văzut, Verena... / 355
- Pentru păzirea auzului / 357
- Pierdută pentru mine, zâmbind prin lume treci / 360
- Zadarnic șterge vremea / 364
- Cu penetul ca sideful / 365
- Icoană și privaz / 366
- Cu gândiri și cu imagini / 371
- Vis / 372

Eu nu cred nici în Iehova /	374
Mureșanu /	375
Codru și salon /	391
Diamantul nordului /	396
Sătul de lucru... /	403
Albumul /	404
Oricare cap îngust /	405
Părea c-așteaptă /	406
Atât de dulce... /	407
Alei mică, alei dragă /	408
Umbra lui Istrate Dabija Voevod /	409
Fiind băiet păduri cutreieram /	413
Colinde, colinde! /	414
Învierea /	415
Rugăciune /	416
Răsaî asupra mea... /	417
Ta twam asi /	418
Viața /	420
Între pasări /	423
După ce atâta vreme /	424
Noi amândoi avem același dascâl /	425
Stau în cerdacul tău... /	426
Ce suflet trist... /	427
Dintre sute de catarge /	428
Sarmis /	429
Gemenii /	432
Apari să dai lumină /	440
Renunțare /	442
Mușat și ursitorile /	444

*C*omentarii critice

De ce să mori tu?

Poemul *De ce să mori tu?* (scris probabil în 1869 și publicat pentru prima oară de Ilarie Chendi în 1903, în revista *Sămănătorul*) începe cu o replică de efect:

„Tu nu ești frumoasă, Marta...“

Eminescu, un expert în flatarea femeilor, contrazice brutal așteptările noastre declarându-i unei femei (pe care o și numește!), pe un ton categoric-constatativ, că nu e frumoasă! Nu mai există în toată opera lui poetică o asemenea impolitețe.

Citind mai departe înțelegem însă că poetul și-a calculat mutarea: spunând nemilos ceea ce de obicei se trece sub tăcere, el vrea de fapt să facă plauzibilă elogierea, în continuare, a Martei. Cum să bănuiești de nesinceritate un om care, încă de la intrarea în scenă, s-a arătat a fi de o sinceritate scandalosă?

Câștigați de franchețea sa dusă până la lipsa de tact, îl credem întru totul când schimbă registrul stilistic și se lansează într-o retorică a admirației:

„Tu nu ești frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond/ Când se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină,/ Tu îmi pari a fi un înger ce se plânge pe-o ruină/ Ori o lună gânditoare pe un nour vagabond.“

De câte ori simte că întinde prea tare coarda și pierde creditul cititorului (și, bineînțeles, al Martei), Eminescu produce noi dovezi de sinceritate:

„Astfel treci și tu prin lume... ca un basmu de proroc!/ Ești săracă dar bogată, ești mândrită dar senină!/ Ce să plângi? De ce să mori tu? Ce poți oare fi de vină/ Dacă fața ți-e urâtă, pe când anii-ți sunt de foc./ Când ai ști tu cât simțirea-ți și privirea-nduioșată/ Cât te face de plăcută și de demnă de iubit./ Tu ai râde printre lacrimi și-ai ascunde negreșit/ În cosița ta de aur fața-ți dulce și șireată.“

Poezia poate fi considerată nu numai un ingenios portret de femeie, bazat pe folosirea verbelor la persoana a doua, ci și o demonstrație de virtuozitate în arta seducerii. E ușor să cucerești o femeie frumoasă, e greu să cucerești una urâtă. Pentru aceasta din urmă – invariabil lucidă – orice *laudatio* are ceva suspect. Cu instinct de seducător, Eminescu se face crezut de (probabil) resemnata și sceptica Marta,

admițând că „altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate“. Este, cred, singura dată în poezia sa (în care femeile sunt toate „preafrumoase“ – nu numai cele angelice și adorate, ci și cele frivole, supuse unei satirizări necruțătoare) când se procedează la reabilitarea uneia nefrumoase:

„Altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate,/ Dar ca marmura cea rece nu au inimă de fel./ Pe când tu!... ești numai suflet. Ești ca îngerul fidel/ Ce pe cel care iubește ar veghea-n eternitate.// Șterge-ți ochii, blondă Marta... ochi-ți negri... două stele/ Mari, profunzi ca vecinicia și ca sufletu-ți senin./ O, nu știi cât e de dulce, de duios și de divin/ De-a te pierde-n ochii-aceștia străluciți în lacrimi grele./ O, surâzi, surâzi odată! Să te pot vedea... o sântă,/ O martiră ce surâde printr'a lumii dor și chin,/ Pe când ochiul ei cel dulce și de lacrimi încă plin/ Se ridică pentru-o rugă cătră bolta înstelată.“

După cum am mai spus, poezia poate fi privită ca un portret de femeie, dar și ca o demonstrație de retorică amoroasă. Există și un al treilea fel de-a o citi: ca pe o lecție de bunătate creștină. La Dostoievski sunt numeroase astfel de discursuri, de o duioșie fără margini, având drept scop salvarea unor suflete pierdute. La Eminescu, acesta este singurul, și de aceea pare neeminescian.

Copii eram noi amândoi...

Manuscrisul poeziei *Copii eram noi amândoi...* datează din 1871 și – după cum remarcă Perpessicius – seamănă, prin calitatea hârtiei și prin grafie, cu manuscrisele unor poezii ca *Eco*, *Memento mori*, *Înger și demon*. Putem presupune că toate aparțin aceleiași secvențe de timp. Dar, prin conținut, poeziile nu seamănă între ele.

Eterogenitatea unor texte compuse aproape simultan dovedește că studentul român aflat la Viena, cu stilul încă neformat, livresc-romantic, scria din plăcerea de a scrie, despre aproape orice. Nu avea o obsesie lirică anume. *Memento mori* reprezintă reveriile provocate tânărului poet de un curs de istorie antică (unele versuri fiind notate chiar în timpul audierii cursului), *Eco* – o poveste de dragoste feeric-fantezistă, cu recuzită luată din basme, *Înger și demon* – un *love story* inspirat de Comuna din Paris, cu un proletar luciferic și o fiică de rege fascinată de el, refugiați amândoi în obscuritatea Catedralei Sfântul Ștefan din Viena.

Și mai neasemănătoare cu textele din 1871 este poezia-improvizație *Copii eram noi amândoi...*, evocare jucăușă, capricioasă și totuși de o colesitoare tristețe a copilăriei petrecute împreună cu unul dintre frați (probabil Ilie Eminovici, 1846–1863) la Ipotești și prin împrejurimi.

Abia împlinise 21 de ani și Eminescu se gândea deja la copilărie ca la un trecut îndepărtat, pierdut în „negura de vremi“! Nu este prima dată când ne surprinde printr-o astfel de stranie precocitate. La 30 de ani va scrie: „optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit“.

Poate că sentimentul de copilărie trăită „demult“ se explică și prin depărtarea în spațiu (1.000 de km) de Ipotești. De la o asemenea distanță nu se poate ajunge repede acasă, trebuie întreprinsă o adevărată expediție.

În orice caz, copilăria evocată de tânărul aflat la Viena pare privită printr-un ocean întors:

„Copii eram noi amândoi,/ Frate-meu și cu mine./ Din coji de nucă car cu boi/ Făceam și înhămam la el/ Culbeci bătrâni cu coarne.// Și el citea pe Robinson,/ Mi-l povestea și mie;/ Eu zideam Turnul – Vavilon/ Din cărți de joc și mai spuneam/ Și eu câte-o prostie.“

Poezia are, cum se vede, și o valoare... documentară, dându-ne o idee despre jocurile și jucăriile copiilor de atunci. Dar și mai evidentă

este valoarea ei literară. Jocul celor doi frați – așa cum și-l amintește Eminescu – înduioșează prin modestia recuzitei, prin ingeniozitate naïvă și printr-un secret umor. Faptul că melcii au... coarne ca și boii ne amuză și ne câștigă simpatia.

Dar acesta este doar prologul unei epopei a luptei copiilor cu broaștele, „epopeie eroi-comică“ (după cum inspirat își numește Ion Budai-Deleanu *Țiganiada*). Cititorii de azi care nu cunosc decât mediul citadin nu-și pot imagina lacurile încărcate de vegetație și de broaște din pădurile de genul celor prin care hoinărea Eminescu în copilărie. (Unul dintre lacuri aparținea chiar familiei.) Pentru copii era o aventură să străbată desișul de stuf, să pășească, desculți, prin mълul cleios, să treacă prin apa plină de mormoloci și de păianjeni acvatici. Eminescu – surâzător, fără ambiția perfecțiunii – face poezie din aceste amintiri. Ni-l putem imagina scriind versurile neglijent, absorbit nu de scris, ci de retrăirea unor momente fericite:

„Adesea la scădat mergeam/ În ochiul de pădure,/ La balta mare
ajungeam/ Și l-al ei mijloc înotam/ La insula cea verde.// Din lut acolo
am zidit,/ Din stuful des și mare,/ Cetate mândră la privit,/ Cu turnuri
mari de tinichea,/ Cu zid împresurată.“

Urmează epopeea luptei cu broaștele, la fel de comică precum *Batrachomyomachia* lui Homer (sau atribuită lui Homer). Este un fel de sinopsis al unei epopei, iar scurtimea însăși (scurttimea unei epopei!) îi evidențiază caracterul de parodie:

„Și frate-meu ca Împărat/ Mi-a dat mie solie,/ Să merg la broaște
ne-mpăcat,/ Să-i chem la bătlie –/ Să vedem cine-i mai tare.// Și împă-
ratorul broaștelor,/ C-un oacaca de fală,/ Primi – porunci oștilor/ Ca balta
s-o răscoale./ Și am pornit război.“

Cronicarul hilarului război nu este neutru. Se laudă cu faptele de arme ale oștii compuse din el și fratele lui:

„Vai! multe broaște noi am prins/ – Îmi pare chiar pe rege –/ Și-n
turnul negru le-am închis,/ Din insula cea verde./ Spre sar-am făcut
pace.// Și drumul broaștelor le-am dat./ Săltau cu bucurie,/ În balt-adânc
s-au cufundat/ Ca să nu mai revie./ Noi am pornit spre casă.“

Istoria continuă, funambulesc, cu primirea drept răsplată a unor demnități exotice de către narator, cu crearea unui... staff al lui („Motanul alb era Vistier,/ Mărzac cel chior ministru/ Când de la el eu leafa-mi cer/ El miaună sinistru...“), cu luarea în căsătorie a fiicei împăratului învins, „țapănă, nurlie“, pe nume *Tlantaqu-caputli*.

În viziunea lui Eminescu, esența copilăriei este „jocul de-a“. În spațiul ei magic, totul seamănă cu viața maturilor, dar nu implică nicio răspundere. De aceea el privește copilăria ca pe un paradis pierdut.

În finalul poemului, cortina cade brutal peste această imagine a paradisului. Versul cel mai puternic din epilog are numai cinci cuvinte: „Mort e al meu frate.“

Addenda

Poeziile postume
analizate în această carte

De ce să mori tu?

Tu nu ești frumoasă, Marta, însă capul tău cel blond
Când se lasă cu dulceață peste pieptu-ți ce suspină,
Tu îmi pari a fi un înger ce se plânge pe-o ruină
Ori o lună gânditoare pe un nour vagabond.

Astfel treci și tu prin lume... ca un basmu de proroc!
Ești săracă dar bogată, ești mândrită dar senină!
Ce să plângi? De ce să mori tu? Ce poți oare fi de vină
Dacă fața ți-e urâtă, pe când anii-ți sunt de foc.

Când ai ști tu cât simțirea-ți și privirea-nduioșată
Cât te face de plăcută și de demnă de iubit,
Tu ai râde printre lacrimi și-ai ascunde negreșit
În cosița ta de aur fața-ți dulce și șireată.

Altele sunt mai frumoase, mult mai mândre, mai bogate,
Dar ca marmura cea rece nu au inimă de fel.
Pe când tu!... ești numai suflet. Ești ca îngerul fidel
Ce pe cel care iubește ar veghea-n eternitate.

Șterge-ți ochii, blondă Marta... ochi-ți negri... două stele
Mari, profunzi ca vecinicia și ca sufletu-ți senin.
O, nu știi cât e de dulce, de duos și de divin
De-a te pierde-n ochii-aceștia străluciți în lacrimi grele.

O surâzi, surâzi odată! Să te pot vedea... o săntă,
O martiră ce surâde printr-a lumii dor și chin,
Pe când ochiul ei cel dulce și de lacrimi încă plin
Se ridică pentru-o rugă cătră bolta înstelată.

Ai surâs?!... O! ești frumoasă... înger ești din paradis
Și mă tem privind la tine... căci ți-o jur: nu m-aș mira
Dac-ai prinde aripi albe și la ceriuri ai zbura
Privind lumea cea profană cum se pierde în abis.

Copii eram noi amândoi...

Copii eram noi amândoi,
Frate-meu și cu mine.
Din coji de nucă car cu boi
Făceam și înhămam la el
Culbeci bătrâni cu coarne.

Și el citea pe Robinson,
Mi-l povestea și mie;
Eu zideam Turnul – Vavilon
Din cărți de joc și mai spuneam
Și eu câte-o prostie.

Adesea la scădat mergeam
În ochiul de pădure,
La balta mare ajungeam
Și l-al ei mijloc înotam
La insula cea verde.

Din lut acolo am zidit,
Din stuful des și mare,
Cetate mândră la privit,
Cu turnuri mari de tinichea,
Cu zid împresurată.

Și frate-meu ca Împărat
Mi-a dat mie solie,
Să merg la broaște ne-mpăcat,
Să-i chem la bătălie –
Să vedem cine-i mai tare.

Și împăratul broaștelor,
C-un oacaca de fală,
Primi – porunci oștilor
Ca balta s-o răscoale.
Și am pornit război.

Respect pentru oameni și cărți

Vai! multe broaște noi am prins
– Îmi pare chiar pe rege –
Și-n turnul negru le-am închis,
Din insula cea verde.
Spre sar-am făcut pace

Și drumul broaștelor le-am dat.
Săltau cu bucurie,
În balt-adânc s-au cufundat
Ca să nu mai revie.
Noi am pornit spre casă.

Atunci răsplata am cerut
Pentru a mele fapte –
Și frate-meu m-a desemnat
De rege-n miază-noapte
Peste popoare-ndiane.

Motanul alb era Vistier,
Mârzac cel chior ministru –
Când de la el eu leafă-mi cer,
El miaună sinistru.
Cordial i-am strâns eu laba.

Și împăratul milostiv
Mi-a dat și de soție,
Pe fiica lui cu răs lasciv
Și țapănă, nurlie,
Pe Tlantaqu-caputli.

Am mulțămît c-un umil semn,
Drept mantie-o prostire?
M-am dus l-amanta mea de lemn,
În sfânta mănăstire,
Într'un cotlon de sobă.

Și ah! și dragă-mi mai era!
Vorbeam blând cu dânsa,
Dară ea nu-mi răspundea
Și de ciudă eu atunci
Am aruncat-o-n foc.

Respect pentru oameni și cărți

Și pe șură ne primblam
Peste stuf și paie
Și pe munți ne-nchipuiam.
Cu fiece bătaie
Mărșileam alături.

Și pe cap mi se îmfla
Casca de hârtie.
O batistă într-un băț,
Steag de bătălie.
Cântam: Trararah!

Ah! V-ați dus visuri, v-ați dus!
Mort e al meu frate.
Nimeni ochii-i n'a închis
În străinătate –
Poate-s deschiși și-n groapă!

Dar ades într-al meu vis
Ochii mari albaștri
Luminează – un surâs
Din doi vineți aștri
Sufletu-mi trezește.

Eu? Mai este inima-mi
Din copilărie?

.....
Ah! îmi îmblă ades prin gând
O cântare veche.
Parcă-mi țiuie-aiurind
Dulce în ureche:
Lume, lume și iar lume!